

Leertucht in de Gereformeerde Kerk van Amerika.

„The Christian Journal” meldt, dat Ds A. H. Waalkes om zijn baptistische dwaling uit zijn ambt in de Gereformeerde Kerk van Amerika (vroeger Nederlandsch Geref. Kerk of Dutch Reformed Church genoemd) is ontzet.

Opnieuw een bewijs voor wat wij meermalen hebben beweerd, dat de Gereformeerde Kerk in Amerika niet mag worden vergeleken met de Ned. Herv. Kerk hier te lande.

Zulk een afzetting is in de Ned. Herv. Kerk eenvoudig ondenkbaar.

De vraag is: zal Ds Waalkes de eenige blijven?

Er zijn er, die, ofschoon zij misschien zijn afwijking inzake den doop niet deelen, zich formeel aan zijn zijde scharen, en in andere opzichten de kerk willen drijven in een richting, waarheen zij niet gaan wil.

Pre.

Dit is de afkorting van Premillennialisme.

Naar wij uit de „Missionary Monthly” vernemen, heeft de daareven genoemde Ds Waalkes met Dr M. R. de Haan een nieuw maandblad opgericht, „Grace and Glory” (Genade en Eere), waarvan Ds J. E. Bennink hoofdredacteur is en dat sterke premillennialistische tendenzen heeft.

Onder het Pre verstaat men de leer van het duizendjarig rijk, vooral in den vorm, waarin het door den „Bijbel” van Dr Scofield wordt gebracht. Het heeft zich ontwikkeld tot een theologisch systeem, dat o.a. de stelling huldigt, dat Christus niet is de Koning der Kerk en ook, dat er een wezenlijk onderscheid bestaat tusschen de Kerk van het Nieuwe Testament als lichaam van Christus en Israël.

„Missionary Monthly” herinnert deze predikanten aan hun plicht om hun leer op grond van het onderteekeningformulier aan het oordeel der kerk te onderwerpen en niet in een blad openlijk tegen de kerk te ageeren.

Achter dat alles heeft men natuurlijk te zoeken een afwijking op, zoo niet een loslaten van de leer des verbonds.

Dr W. Burggraaf, verleden jaar aan onze Vrije Universiteit gepromoveerd, komt krachtig voor de Gereformeerde waarheid op.

Hij typeert deze beweging als „modern Montanisme”.

Gereformeerden in Oostenrijk.

Volgens „Die Christliche Welt” zijn er in Oostenrijk 12.988 Gereformeerden, waarvan 9133 in Weenen.

Of hiermee behelende leden zijn bedoeld, staat er niet bij.

Maar al is dat zoo, dan is hun getal nog uiterst gering. En hoevelen daarvan zijn in waarheid de Gereformeerde beïjdenis trouw gebleven?

Er moet echter een kleine kern zijn, waarvan we echter te weinig weten.

HEPP.

PERSCHOUW.

Ds J. L. Jaspers over anonymiteit.

Een lezer zendt mij bijgaand citaat uit „Geref. Kb. voor Zutphen” (9 Mei 1919):

ANONIEME BRIEVEN.

Een broeder, die mij onbekend is, doch met wien ik het volkomen eens ben, heeft inzake een o.l. ongeoorloofden feestavond, met anonieme brieven gewerkt.

Niet alzo, mijn broeder. Ongeteekende brieven schrijven is laf.

Als Uw conscientie u dringt om te spreken en als ge opkomt voor de eer van uw Koning, durft ge dan uw medebroeders niet in de oogen te zien?

De Schrift zegt: Elke rechtvaardige (d.i. ook ieder, die een rechtvaardige zaak bepleit) is moedig als een jonge leeuw.

Niet laf dus, maar moedig.

Christus zegt: Zalig zijt ge als de menschen u vervolgen om Mijns naams wil.

Gods profeten zijn nooit allemansvrienden geweest! En daarbij waren ze kloekmoedig.

Ons ten voorbeeld.

Tot zoover het citaat. Het is van ds J. L. Jaspers, toen te Doesburg, van den ds.-Jaspers-van-1919.

Het is leerzaam, behalve voor den ds.-Jaspers-van-1920, ook voor enkele zijner volgelingen, om dit euphemisme nu eens te bezigen.

Ook is het leerzaam als onderdeel van de door ds Jaspers in 1919 gegeven „Nootjes over het „Christelijk” Tooneel”. Want de aanhalingsteekens zijn van ds J. L. Jaspers-van-1919, en het „christelijk” tooneel wordt ter sprake gebracht door zijn vriend en medewerker, dr J. G. Geelkerken-van-1929.

Een fantoom.

„De Wekker” schrijft:

Als men tegenwoordig „De Reformatie” leest en de bestrijding van Prof. Hepp tegenover Dr v. d. Vaart Smit, dan blijkt wel, dat de leer der veronderstelde wedergeboorte in 1905 nog niet is geëindigd geleerd te worden, zij het meer bedekt.

Natuurlijk wordt weer verzuimd, te zeggen, wat dan precies de ketterij is. En wordt van Calvijn geen nota genomen. Een fantoom is al genoeg.

Zich conformeren in de taal.

Het „apologetisch element in de bediening des Woords” is wel een gemakkelijk onderwerp voor een rede. Maar als men van den auteur dezer rede, die te Apeldoorn onlangs aanving te doceren, leest, dan vraagt men zich af, hoe hij den man-van-buiten toch wel bereiken zal in de proók, als zelfs het gedrukte stuk zóó weinig hem zoekt in de taal die hij verstaan kan. „De Wekker” geeft volgende proeve van den stijl der te wachten apologetische proekredenen:

In den weg van ons een walg aan onszelf te schenken, zoo vernamen we de vorige maal, komt de Heere den persoon, het werk en de bediening van den Middelaar te verheerlijken.

O wat wordt die Middelaar dan als gepaast en geschikt gezien; wat wordt Hij begeerlijk en dierbaar geacht.

Maar eer kunnen ze met hunne hand de maanschiif aan den hemel grijpen, dan dat zij zich in staat zouden bevinden, om dien Middelaar in de armen te krijgen, als de Heere zelf Hem niet uithrent en toepast.

Dan gaat het niet als in 't Paradijs met de bekleeding met de beestenvellen: de Heere beschikt die nieuwe bekleeding, die rokken en beestenvellen, en doet ze hen aan ook. De uitvoering van dat genadeverbond is alzoo óók een eigene daad Gods. Maar wat is dat dan ook een driewerf zalige ervaring. O, als de Heere dien gevallen mensch daar arresteert, hem ontdekt en vonnist; en als Hij dan in stee van dien doemeling in de hel te werpen, een Borg nitbrengt, en dien Borg toepast ook. O, 't gezicht reeds op zulk een Borg doet bij tijden al opspringen van vreugde; wat is het dan niet een onbewoondelijke zaligheidsbeleving, als de Heere dien Borg en Middelaar zóó toepast uit genade, dat wij in de armen des geloofs Hem leeren ontvangen en aannemen.

„In den weg”, — dat is oud-hebreeuwsch, ontleend aan de Statenvertaling „Van ons te schenken”, — dat is oud-latijn, uit vertaalde oude schrijvers, „Komen te” — dat is oud-nederlandsch. En zoo is er meer ouds; en toch wil het maar niet klassiek wezen.

Het is dan ook „zich conformeren” in de taal; conformeren aan een fragment des nederlandschen volks. Maar ik lees liever den vroegeren apologet Wissé, toen hij nog aan anderen dacht, die ook wel eens wat van het christendom hooren willen.

Dit is me veel te „bewoondelijk”-t.

De eschatologische Christusbeschouwing.

In aansluiting aan wat ik reeds herhaaldelijk uit „De Stroom” citeerde over het „Jesusbeeld” geef ik hier nog een ander artikel van dr C. E. Hooykaas:

In den tijd waarin de meesten van ons opgevoed en volwassen geworden zijn, was met een eschatologische Christusbeschouwing en een dergelijk begrip van het N. T. niets te beginnen, en vandaar dat, bepaaldelijk in den kring van hen, die vertrouwend stonden tegenover de moderne cultuur, onwillekeurig al deze motieven omgezet en anders verklaard werden. Het begrip van het Koninkrijk Gods werd evolutionistisch opgevat, de beschouwing van den mensch in de evangelien werd optimistisch, en de voorstelling van Jezus zelf werd die van een idealistischen prediker, die tamelijk goed op een modernen kansel paste. Het groote manco, waarvan wij ons nu wel allerwege bewust worden, is 't gemis aan inzicht van de Distantie, den afstand tusschen de creatuur en het heilige.

Met deze enkele woorden roep ik een menigte van getuigenissen, een reeks van levensverschijnselen op, die zich in de laatste kwarteeuw — vooral in ons land, in Duitschland en in Duitsch-Zwitserland — met hartstocht en met klemmenden nadruk hebben doen hooren en gelden. Ik kan hierop in dit korte bestek niet ingaan. Want ik moet bepaaldelijk er nu op wijzen, hoe in de laatste tien jaren al wat er verspreid hier en daar telkens weer getuigd is, in ééne bedding samenvloeit en zich aan ons opdoet als een nieuwe theologie, waarvan juist dit het albeheerschende is, dat wij niet in het goddelijke dat kenbaar is in onze samenleving en in 't enkele menschenhart, maar in God-zelf, absoluut, onkenbaar door de rede en alleen aan 't deemoedig hart door Zijn genade openbaar, ons vertrouwen zullen stellen. De heilige God als de gansche A n d e r e tegenover de wereld, die in het boeze ligt, die verwerpelijk is, ja naar wier ondergang men misschien zelfs wel mag verlangen, als de voorwaarde voor den opgang Gods.

Juist omdat het mijn taak is, hier meer te refereeren wat anderen hebben geleerd dan eigen meening op den voorgrond te plaatsen, wil ik bij voorkeur uit deze nieuwe theologie naar voren brengen wat onze groep het naaste staat. En dan is het aangewezen hier den naam van onzen Roessingh te noemen.¹⁾ Als een heerlijk woord uit zijn nalatenschap bewaar ik de uitspraak, die hij in een klein zinnetje geeft, nadat hij in den breede en met overwegende sympathie de nieuwe kritiek op onze cultuursidealen en op het humanisme der 19e eeuw heeft weergegeven; daarop zegt hij eenvoudig: wij kunnen deze felle kritiek, deze totale afwijking niet zoo zonder meer overnemen. „Erasmus” — zij weet de groote Humanist — „is onze voorvader en, of wij willen of niet, wij kunnen hem niet uithrent.”²⁾

Dit nu vooropgesteld zijnde, treft ons wellicht de scherpe kritiek op de beschouwing van den mensch, die tegenstelling tusschen mensch en opperwezen, en de nieuwe vorm van heilsoverwachting bij Roessingh des te beter. Het liberalisme der 19e eeuw is al te zeer „kultuurel” geweest, d.i. te zeer overtuigd van de zaligheid die de geestelijke en zedelijke beschaving der ontwikkelde menscheit brengen zou. De mensch,

¹⁾ Dit heeft óók het praktische voordeel, dat de uiteenzettingen, waarvan ik de strekking hier beknopt weergeef, binnen ieders bereik liggen door Hoering's monumentale uitgave van Roessingh's „Verzamelde Werken”, in 4 dln. Ik heb in deze werken weer ruimschoots gelegenheid gehad, om me dankbaar te gevoelen voor de bezorging van dit werk. In het volgende wordt een en ander aangehaald uit de volgende opstellen: (Uit dl II). De uitgangspunten eener Christologie op den grondslag der kritische theologie; Het Humanistisch en het eschatologisch element in het Modernisme; Emil Brunner; Het irrationeel karakter der geloofsverzekering; (uit dl IV). Een moderne apocalypse; Eschatologie. Het eerstgenoemde opstel is voor ons doel het belangrijkste. Pijnlijk, bij de gedachte aan Roessingh's vroeger doel, is het ons den schrijver te moeten toegeven, dat het nog slechts „prolegomena”, inleidende beschouwingen, behelst.

²⁾ Roessingh, „Verzamelde Werken”, II, blz. 371.

met zijn ingeschapen gevoel voor goedheid, waarheid en schoonheid, werd hij kans vergoddelijkt. Langs den weg der geleidelijke ontwikkeling — evolutie is het geestelijk modewoord der 19e eeuw — zou de mensch zijn niteindelijk Doel bereiken, en het Koninkrijk Gods was de oude naam en aanduiding voor dit nieuwe ideaal der ontwikkeling. Wordt de mensch zoo in zekeren zin vergoddelijkt, bij velen werd het Godsbeeld daarentegen, onbedoeld natuurlijk, van zijn luister ontgaan; men sprak (en spreekt) zooveel lichter van „het goddelijke” dan van God. En dat niet alleen uit een zeer juist gevoelden schroom, maar ook uit onbedachtzaamheid en vlakheid des geestes. Alles werd betrekkelijk ook God. Voor Zijne erkende openbaring werd Hij zelf de immer verborgen Bron der openbaring, min of meer vergeten; in 't besef van velen werd God bijna gelijk aan „het ware, goede en schoone”. Zoo werd de theologie tot godsdienstwetenschap herleid en de godsdienst zelf alleen van zijn menscheleke zijde, als onze bewustwording van het hoogere, en niet als Openbaring beschouwd.

Met de ontdekking van het Heilige, de niet nader aanduidbare Verhevenheid van de Oppermacht, gaat thans echter voor den modernen mensch gepaard het besef van eigen menscheleke onwaardigheid. Deze onwaardigheid zowel persoonlijk als collectief te begrijpen. Persoonlijk: wat wordt er van ons idealisme en ons geloof in den zedelijken vooruitgang, wanneer wij met scherpe zelfkennis ons menscheleke leven beoordeelen? Zijn wij op ons zestigste betere menschen dan op ons veertigste, op ons veertigste beter dan als wij twintig zijn? Collectief: hoe openbaart zich het leven in gemeenschap in onze groote steden, die monsterachtige uitingen der cultuur, en hoe heeft zich onze beschaving — niet toevallig — geopenbaard in den grooten Oorlog? Is de mensch nog te beschouwen als kind-van-God, dan is dat toch zeker een paradox en niet een vanzelfsprekend iets, niet „een vlotte stelling”, maar een wonder, ondanks onze natuurlijke verdorvenheid. En als wij in deze wereld gelooven als een wereld-van-God, dan is dat niet om haar voortreffelijke werken van kunst en techniek, maar ondanks de verwerpelijkheid van al haar voortbrengselen voor het eeuwige oordeel. Deze wereld is eigenlijk, zooals het Romeinsche Babel uit het laatste bijbelboek, geheel verwerpelijk voor Gods oog en tot den ondergang gedoemd. En er zal op aarde een weeklacht, maar in den hemel gezubel zijn over haar val.

Het is duidelijk, dat bij de eenzijdigheid, de onvermijdelijke eenzijdigheid, van deze beschouwing van mensch en menscheit, ik en wereld, de baan vrij komt voor Eschatologie. Wanneer men zoo sterk dualistisch voelt, zoo overwegend het oog heeft voor de felle tegenstelling tusschen den heiligen God en Zijn wil en daartegenover de onheilige wereld en ons verkankelijke zelf, dan moet men ten beste de harmonie om zoo te zeggen van den Hemel afbilden en verwachten. „Godsgeloof kan niet blijven bij een uiteindelijke dualiteit, bij een onbeantwoorde vraag aan het slot; er moet een oplossing zijn. Wie scherp de tegenstelling van wereld en Godrijk erkent, zal juist daarom eschatoloog worden en gelooven: er is nog iets anders dat komen moet.”³⁾

Deze Eschatologie zal verschillend van gedaante zijn. Persoonlijk reikt de sterveling in de banden van het aardse leven naar de verlossing van het eeuwige hiernamaals; universeel gelooven wij in 't eeuwige, dat — naar Roessingh's sprekende uitdrukking — „inhreukt in den tijd”; kosmisch vragen wij naar de komst van het Koninkrijk van God en de verwerkelijking van Gods gedachte in de wereld. Ik onderscheid deze drie vormen van alle Eschatologie, zooals ik in het begin ook gedaan heb, al mengt zich in de werkelijkheid onze gevoelens en gedachten de eene vorm onvermijdelijk door de andere.

Het boeiendst en betooverendst, maar ook het moeilijkst en vreeselijkst, is de kosmische vraag, de onstelbare vraag naar de komst van het Koninkrijk Gods, de verwerkelijking van Gods gedachte in de wereld. In mijn preeken over de Openbaring van Johannes heb ik al bekend⁴⁾ dat deze vraag mij van mijn jongensjaren af heeft bezig gehouden en nog niet met rust laat. Ik zeg niet dat ik er iets meer van weet dan toen ik twaalf was, maar ik kan het nu zeggen. Het doet mij een smartelijke vreugde te bevinden dat Roessingh er even weinig van weet.⁵⁾ Met hem zeg ik in de Oud-Christelijke, evangelisch-apocalyptische voorstellingen van den laatsten dag, het Oordeel, het Duizendjarig rijk en het nieuwe Jeruzalem, kunnen wij ons niet vinden. Maar als hij zich — als door een vlucht — terugtrekt in het universele nuttich van Gods Oordeel in de wereld al-tijdig en van Gods Koninkrijk, dat geestelijk reeds aanwezig is, blijf ik toch gebonden ook aan kosmische verwachtingen, en geloof aan een Openbaring van God in den tijd en een opheffing van al onze betrekkelikheden; ik geloof niet dat het doel van onze wereld is om van cultuur op cultuur te wendelen zonder eigenlijke bestemming, maar dat — zooals voortdurend de eeuwigheid inbreekt op den tijd, er zoo ook een Inbraak van God op deze wereld zijn kan, een Dwang Gods, een Dag des Heeren. Maar hier geldt zeker het evangelie-woord: „waakt dan, want niemand kent daarvan den dag noch het uur”. En zeker mogen wij zeggen dat als „dat rijk des geestes” zal komen, dat dan alles ophoudt zoogoed als alles dan eerst begint. Het menscheleke is ten einde omdat God daar is. Maar het is bijkans zonde om van deze dingen, die wij zelfs niet vermoeden kunnen, te spreken. Dit is echter voor mij Eschatologie.⁶⁾

Dit artikel lijkt mij van bijzondere waarde voor de kennis van de religieuze strooming onder de vrijzinnigen

³⁾ Roessingh, „Verzamelde Werken”, dl IV, blz. 519.

⁴⁾ Zie mijn „Leven preeken over de Openbaring van Johannes”. De vijfde tot de zevende preek zijn vooral eschatologisch van karakter; de zevende is geheel gewijd aan de vraag naar de verwerkelijking van het Koninkrijk Gods.

⁵⁾ Daar ik op deze dingen hier onmogelijk breed kan ingaan, wil ik slechts hier, in den voet aan, dat een kosmische eschatologie, die niet godsdienstig is, ten eenenmale te verwerpen moet zijn. Zie Roessingh over „Eschatologie zonder eeuwige heid”, IV, blz. 515.

van dezen tijd ger hier door Barth, etc., openliggend Calvijn.

Zeg mij, wat voor een Er zijn me

een opponert leggen van t

pouwen, hui tijd, putten, zelf niet wa

der Knipsel beeld van

die naar Sal laatstgenoem

kenen parel misschien n

Wie daarv rume niet b eulling der l

mede de ledi aanvalsstrijd

geop tot au het militair

zelve uit de goddeloos

zulke woord is, d.w.z. all

beraalt; om deloos is, te mees alleen.

rechtskwe Een getal is „Woord en

lijven te spo Ik zeg; zoo

waarum gien, dige mensche

strijdigheid l men wil ver

het terrein l dige mensche

oplossing. Ter zake,

hebben ook gemerkt Obl knipselieden

over des zel maar in 't gel

stels in de verfoel

wil ik enkel J. C. Rollin

ter bedachts Menien, het

in „Driberg Wat dur

„De S. zellen.

De hore Niet zoo

vindt. „De m op den t

Om dat staven ha staanders

Hij dur getuige o

Nu, ong hij al niet

Prof. O. Sch, onde

Laat me knas vrij

„Indien hij zijn ler

min ten t formeerde

ook al v

Wie van daarmede

Moet nu dienen, ok van de st

Zoo men ten tegen v

van dr J. G

in het alger

Land) en

kan, wil ik

gaan sparen

si zou ik o

Overigens

lets te hoore

Asserperic

(b.v. ds Jasp

wel te vers

Heigem v

naars van d

wat dunkt

En wat dunt

roedheid, waarheid, idylliciteit. Lange den — evolutie is het — zou de mensheid Koninkrijk Gods g voor dit nieuwe menschen zoo in zekere het Godsgeest en zijn luister ontel licht van „het alleen uit een zeur it onbedachtzaam, werd betrekkelijk ring werd. Hij zelf ring, min of meer d God bijna gelijk o werd de theolot en de godsdienst tijde, als onze beiet als Openbaring

leilige, de nat n de Oppermacht, n menschen gepaard waardigheid. Deze collectief te be van ons idealisme ruitgang, wanneer scholijk leven be betere menschen gste beter dan al penbaart zich het steden, die men toe heeft zich onze openbaard in den e beschouwen als een paradox en en vlotte stelling, urlijke verdorven en als een wereld-oortreffelijke ver danks de verwer i voor het eeuwige oals het Romein k, geheel verwer lergang gedoemd, ar in den hemel

igheid, de onver beschouwing van de baan vrij komt en zoo sterk duog heeft voor de igen God en Zin ereld en ons vereste de harmonie dden en verwach een uiteindelijk tag aan het slot, p de tegengesteld zal juist daarom e nog iets anders

van gedaante zijn, banden van het van het eeuwige rij in 't eeuwige, e uitdrukking — gen wij naar de m de verwerkelij f. Ik onderscheid zie, zooals ik in zich in de werke m de eene vorm

tar ook het moel traag, de onstelp inkrijk Gods, de in de wereld. In Johannes heb ik nijn jongensjaren met rust laat. Ik lan toen ik twaalf Het doet mij een toessingh er oven i de Oud-Christe orstellingen van izondjarig rijk en ons niet vinden, cht — terugtrekt ds Oordeel in de ijk, dat geestelijk den ook aan kos een Openbaring van al onze be et doel van onze wentelen zonder oals voortduren l : zoo ook een l n kan, een Dwang r geldt zeker het t niemand kent zeker mogen wij zal komen, dat dan eerst besiet, od daar is. Maar gen, die wij zelfs it is echter voor

rde voor de ken de vrijzinnigen

IV, blz. 619. penbaring van Jo en vooral escha en g d aan de v rind Gods.

breed kan ingan, a koninklike eociale te verwerps te zonder eenig

van dezen tijd. Alsmede een goede illustratie bij een vroeger hier door mij gegeven betoog, dat de ideeën van Otto, Barth, etc., het tusschen vrijzinnigheid en Calvinisme openliggend terrein niet zullen kunnen annexeren voor Calvin.

Over het geval-Obbink.

Zeg mij, welke knipsels gij spaart, en ik zal u zeggen, wat voor een menschen gij zijt.

Er zijn menschen, die zelf niet veel inbrengen tegen een opponent, maar die dan een knipselverzameling aanleggen van min of meer vijandige uittalingen van opponenten, hunne opposanten. Waaruit zij dan te gelegener tijd putten, opdat anderen voor hen zeggen wat zij zelf niet weten te verklaren. Soms is de spaarbank der knipsels cooperatief, soms in eigen beheer. Voorbeeld van eerste knipselspaaractie is de bloemlezing, die naar Santpoort welwillend is overgebracht, en van laatste genoemde is een exemplaar te Apeldoorn. Beide banken paren zich in het sparen tegen mij, en tegen misschien nog wel een paar lieden.

Wie daarvan psychologische studie maken wil, verzame niet in overweging te nemen, dat soms de aanvulling der knipselsafe voor militaire doeleinden, alsmede de lediging ervan in het uur, dat een geestelijken aanvalsestrijd heeft te openen, samenvalt met een oproep tot aansluiting van een anti-oorlog-bond. Dewijl het militarisme uit den boeze is. En waarom is het zelf uit den boeze? Omdat het zoo dom en zoo goddeloos is — in Vraagpunten van den dag mag men zulke woorden bezigen, schoon het verlot éénzijdig is, d.w.z. alleen voor conventiebrekers gegeven — ik herhaal: omdat het militarisme zoo dom en zoo goddeloos is, te vechten met krachtmiddelen, en daarmee alleen. Hoe kan nu een tour de force ooit een rechtswaardig oplossen? En wat wil een dom getal? Een getal is dom; zie maar de eerste Driestar van „Woord en Geest“. En daarom is het dom, soldaten lijven te sparen.

Ik zeg: zoo redeneert men soms in hetzelfde oogenblik waarin men knipselverzamelingen aanlegt. Aan eenvoudige menschen komt zulks voor een innerlijke tegenstrijdigheid te zijn een strijdmanier coram Deo, die men wil verachten en doen en helpen verachten voor het terrein van soldaten en overheden. Maar eenvoudige menschen moeten wel eens meer wachten op een oplossing.

Ter zake. De knipsel-spaarbankbeheerders tegen K. S. hebben ook een knipsel-Obbink bewaard. Een knipsel, gemerkt Obbink. Natuurlijk durft geen enkel van die knipsellieden zakelijk spreken, in een krant of zoo, over des zelfs objectieve waarde. Het knipsel is alleen maar in 't gebruik nuttig — dum-dum fogels behooren slechts in den zintugelijk-waarnemenaren oorlog tot de verfoeilijkheden van het ancien régime. Daarom wil ik enkelen knippers naast het getuigenis van ds J. C. Ruffmann, onlangs hier gepubliceerd, ook nog ter bedachtzame overweging aanbieden, wat ds v. d. Meulen, het gelaat gekeerd naar Santpoort, opmerkt in „Driebergische (Soester, etc.) Kb.“:

Wat denkt u van deze zinnen:

„Ds S. houdt er van, de dingen op hun kop te zetten.

De horens onder de oogen.

Niet zooals het behoort, maar zooals hij het goed vindt.

„De mensch, die hier z'n oude natuur, op den troon“ (cursivering van mij).

Om dat rechtvaardig (!) en liefelijk (!) oordeel te staven haalt Ds J. enkele getuigenissen van buitenstaanders aan.

Hij durft het aan (in een noot, Prof. Obbink als getuige op te roepen.

Nu, ongelukkiger getuige, in dit opzicht, kon hij al niet noemen.

Prof. O. heeft zich in zijn homing tegenover Ds Sch. onsterfelijk geblameerd.

Laat me even in herinnering brengen wat Dr Hooijkans (vrijzinnig) schreef in het „Alg. Handelsblad“: „Indien Prof. O. op deze brieven doelde, misleidt hij zijn lezers. En dat mag zelfs hij niet doen, zoo min ten mijnen koste, als ten koste van de Gereformeerde „Reformatie“, die Z. Hooggeleerde daarop ook al vergeefs gewezen heeft.”

Wie van de zaak O. het allermeeste zwijgt, heeft daarmee voor Prof. O. het allerbeste gezegd.

Moet nu een onwaardige zinsnede van Prof. O. dienen, om ter zake onkundigen te overtuigen van de strijdwijze van Ds Sch.?

Zoo men wil, kan men nu een knipselsafe reserveren tegen v. d. M. Een begin is er al in de Schrifturen van dr J. G. Geelkerken. Althans tegen de v. d. M.'s in het algemeen.

Als ik soms de vrienden van Santpoort (en Omme-landen) en van Apeldoorn daardoor op visite krijgen kan, wil ik gaarne beloven, in hun belang ook te gaan sparen. Er komt vast nog wel wat meer los, al zou ik ook vandaag de pen neerleggen.

Overigens is er nog wel iemand, die van prof. Obbink iets te hooren kreeg (b.v. dr Geelkerken in zijn vóór-Asseerperiode) of van den Heer J. J. v. d. Schuit (b.v. ds Jaspers, toen hij nog niet bekend was, wel te verstaan).

Hetgeen volstrekt niets zegt behalve dan voor eigenaars van dergelijke knipselvoorraden. Het zegt hun: wat dunkt u van den oorlog? En van zijn manier? En wat dunkt u van uw eigen autoriteiten?

Magnetiseurs.

Prof. dr H. H. Kuyper schrijft in „De Heraut“:

Wat nu ten slotte de eerste ons gestelde vraag betreft, of deze magnetiseurs metterdaad over zulke genezende krachten beschikken, zooals de ervaring, zegt men, leert, is het antwoord daarop moeilijk te geven. Het geldt hier een medische kwestie, waarover een theoloog eigenlijk niet oordeelen kan en die daarom ook buiten het terrein van een kerkelijk weekblad ligt. Toch willen we onzen lezers in zoverre ter wille zijn door hier over te nemen wat een Christelijk doct. Dr J. H. Haverkate, hierover in de Christelijke Encyclopaedie schreef. Dr Haverkate nu meent, dat dit magnetiseeren of strijken in hoofdzaak berust op hypnose en suggestie. Wanneer een magnetiseur een patiënt behandelt en met zijn hand over of langs diens lichaam strijkt, geraakt de patiënt, zegt hij, dikwijls in een toestand van hypnose: soms is deze zoo licht, dat noch de magnetiseur, noch de patiënt, noch de omstanders er erg in hebben, maar dikwijls ontstaat ook een zeer duidelijke hypnotische toestand. In zulk een toestand is de patiënt zeer vatbaar voor suggestie en gelooft vast in de genezing, die de magnetiseur voorspeld heeft. Op deze wijze nu kunnen metterdaad allerlei geestelijke afwijkingen, die men bij zenuwpatiënten aantreft, genezen worden. Maar hij gaat nog verder: op deze wijze, zegt hij, kunnen ook dikwijls de lasten en klachten, die een lichamelijke afwijking veroorzaakt, geheel of gedeeltelijk weggenomen worden. Zelfs kan het voorkomen, dat de lichamelijke afwijkingen door het psychische middel der suggestie genezen. Zoo sterk is de invloed van „menschen geest op zijn lichaam. Zooals ook omgekeerd, wanneer men in hypnose iemand onder de suggestie brengt, dat hij zijn hand brandt aan een koud voorwerp, dientengevolge brandblazen op zijn hand kunnen ontstaan. Maar meestal kan de magnetiseur alleen de lasten (of pijn) eener lichaamskwaal wegnemen, terwijl de kwaal zelf blijft bestaan of zelfs erger wordt. Zoo kan een magnetiseur iemand bijv. wel bevrijden van de pijn door een kankergezwel veroorzaakt, maar het kankergezwel zelf blijft. En de patiënt, die nu meent, genezen te zijn, laat zoo het oogenblik voorbijgaan, waarop hij nog door een operatie zou te helpen zijn.

Dat dit magnetiseeren of strijken in bepaalde richting succes kan hebben en tot genezing kan leiden, erkent Dr Haverkate, maar hij meent toch het magnetiseeren van patiënten door leken d.w.z. niet-medici te moeten afziden. In de eerste plaats omdat, door te veel op de hulp dezer magnetiseurs te bouwen, men het meest geschikte tijdstip voor een doeltreffende geneeswijze kan laten voorbijgaan, vooral wanneer zooals bij kanker een snel operatief ingrijpen alleen redding zou kunnen brengen. En in de tweede plaats omdat het niet raadzaam is, zich door een onbekend persoon te laten magnetiseeren (of hypnotiseeren) daar de magnetiseur een grooten invloed krijgt op den patiënt en hiervan wel eens misbruik gemaakt is door zedelijk laag staande personen, die zich uitgaven voor magnetiseur. Met dit oordeel kunnen we wel instemmen. Alleen zouden we willen opmerken, dat er personen zijn, ook leken, die in zeer bijzondere mate over zulk een magnetiseerende (of hypnotische) macht beschikken en er dan oogenbezuur behoefte te bestaan om van die kracht die ook een gave Gods is, gebruik te maken, hetzij bij geestelijke hetzij bij lichamelijke ziekte-toestanden, zelfs al werd in dit laatste geval alleen de pijn, niet de kwaal zelf weggenomen; mits dit geschiedt in overleg en onder toezicht van een doct. en met zekerheid heeft, dat zulk een magnetiseur dezen invloed niet misbruiken zal. Het bezwaar, dat men, omdat de behandeling van zulk een magnetiseur een tijdlang de lasten en pijn van zulk een kwaal wegneemt of verlicht, daardoor het juiste tijdstip zou laten voorbijgaan om operatief in te grijpen, zou daardoor ondervangen worden.

Ondertusschen erkent Dr Haverkate dat door de hypnotiseerende en suggestieve verklaring van dezen genezenden invloed, dien de magnetiseurs in sommige gevallen uitoefenen, toch niet alle verschijnselen van dit „magnetiseeren“ verklaard kunnen worden. Wel is de voorstelling, die Dr Mesmer indertijd gaf, alsof men de zieken genas door het zoogenoemd dierlijk magnetisme, d.w.z. door middel van magnetische stroomingen, die van het lichaam van den magnetiseur uitgingen — vandaar de naam magnetiseur — wetenschappelijk onjuist gebleken, omdat magnetische verschijnselen bij een levend wezen onbekend zijn. Maar de wetenschappelijke onderzoekers hebben wel gewezen op proeven, waaruit zou blijken, dat de eene persoon op den anderen toch invloed kan uitoefenen door strijken met de hand, zonder dat daarbij van suggestie of hypnose sprake zou wezen. Men zou door dien geheimzinnigen invloed bijv. een bepaald deel van het lichaam ongevoelig kunnen maken. Maar over de verklaring en betekenis dezer proeven zijn de geleerden het niet eens. Het laatste woord over de krachten of invloeden, waarover deze magnetiseurs beschikken, is dus nog niet gesproken.

Het Friesch kerktaal?

Prof. Gyzzeide schrijft in „Noord-Holl. Kbl“:

Is het mogelijk het Friesch tot kerktaal te maken? Die vraag valt in verschillende andere uiteen.

Men kan haar zoo stellen: leent de Friesche taal er zich toe om kerktaal te zijn? In beginsel natuurlijk even goed als iedere andere taal. Maar in de praktijk valt het op, dat de Fries, die over geestelijke onderwerpen schrijven gaat, voortdurend Hollandsche woorden bezigt en dien een Frieschen vorm geeft. Misschien hangt het daarmee samen, dat we op Friesche dorpen wel eens tegenzin hebben ontdekt tegen het overvloedig bidden in het Friesch, men hoorde er iets minder eerbiedigs in. Dat heeft ook een geschiedenis. Staat men b.v. de Acta der Particuliere Synoden op, gelijk die door Reitsma en Van Veen zijn uitgegeven, dan bemerkt men dat de acta der

Friesche Synodes in het Nederlandsch zijn gesteld, maar die van de Groningsche in het Groningsch. Op dit oogenblik schijnt in elk geval de Friesche taal nog niet gemakkelijk als kerktaal dienst te kunnen doen. Daartoe zou een Friesche ouderling b.v. in het openbaar vloeiend in het Friesch over geestelijke onderwerpen moeten kunnen spreken, gelijk hij het nu in het Nederlandsch doet.

Maar er is nog een ander praktisch bezwaar. Waar wonen de Friezen? Waarschijnlijk niet alleen in Friesland. Er is misschien geen provincie, die zooveel van haar ingeborenen naar andere gewesten, naar de groote steden zendt, als juist Friesland. Een stad als Amsterdam is vol Friezen. Waar spreekt men Friesch? Zeker niet in de Friesche steden. In het algemeen op de Friesche dorpen en dan nog met allerlei verschil van dialect. Maar op ieder Friesch dorp wonen menschen, die althans geen Friesch spreken, het hoogstens verstaan. Het Friesch als kerktaal zou dus beteekenen, laten we zeggen Friesche diensten in vele, wellicht de meeste Friesche dorpen, met de noodzakelijkheid om daarnaast Nederlandsche diensten te houden. Verder Friesche diensten althans in onze meeste groote steden. En dat alleen voor menschen, die in hun groote meerderheid even goed, zoo niet beter een Nederlandsche dienst kunnen volgen.

K. S.

Rectificatie. Verleden week stonden onder een noot, behorende bij het artikel van dr Hooijkans uit „De Stroom“ de initialen K. S. Ze zijn daar waar schijnlijk verdwaald van overgebleven zetsel. In elk geval moet ik even mededeelen, dat die noot niet van mij, maar van Dr Hooijkans zelf is.

K. S.

BOEKBESPREKING.

„Lustrum-Almanak“ van het Studenten-corps „Fides Quaerit Intellectum“ voor het jaar 1920.

Kampen. — Drukkerij G. Bos.

De Kamper Almanak is dit jaar eenigszins over don tijd. Maar het is lustrum geweest, en dat verontschuldigt veel.

Het corps heeft een al te bescheiden redactie. De wonderdadijge spreuk: „Even tijd voor 'n Caravella“, behoort nog niet ontleed te worden (gelijk zulks, terecht, dezer dagen is geschied), als symptoom in den alval der tijden, en als hulpmateriaal in derzelver psychologie, om terecht afgevezen te worden als inspireerd model voor den waarlijk op een eerste pagina's te treffen spreuk: „Even tijd voor den almanak“. Want de almanak heeft recht op meer tijd, dan hij zelf vraagt. G(corps) & A(lmanak) is toch voordeeliger?

Van de illustraties — natieve kinderen en recensenten beginnen daarmee en belijden het ook — noemen we een zeer goed, en voorzover ik weet, verach portret van prof. Honig. Eveneens een sprekende foto van dr J. J. Esser, aan wien ds Wiersinga van Weesp een warm, en verdiend, woord heeft gewijd. Voorts de senaat, een foto van wijlen den heer T. Barkema, eertijds theol. stud., en een teekening, die bedoelt „een symbolieke weergave“ te zijn „van de verschillende zijden, van welke één persoon zich kan laten zien, en tegelijk van de verschillende persoonlijkheden, die in 't algemeen te zien zijn“. Ik heb letterlijk geciteerd, want dat is het veiligst als men een terrein betreedt, waarop men zich onbekwaam voelt. Gelijk in dezen het geval bij mij is. Alleen belijd ik grooten eerbied voor de praestatie. En ook voor de praktische verzoening tusschen sabelliaansche en arianische vagaties van den geest.

De almanak van Fides heeft dit jaar enkele bijzonderheden. De verzameltitel „Farrago“ of „Mengelwerk“ of iets anders van dien aard, is thans vervangen door „Mozaiek“. Hetgeen tot nadenken stemt. Het mozaiek is dozen keer uit niet al te veel inlegstukken geconstrueerd; ik weet niet, of dat ligt aan de productiviteit van den geest, dan wel aan de inhoudsmaat van het boek. Gezien het aantal van de menschen, en de voortbrengselen van vroeger jaren, neig ik tot de laatste, tevens vriendelijkste, mogelijkheid van oplossing. Het „Mozaiek“ is trouwens goed. Bijzonder goed lijkt me een opstel „Eenige Gedachten over Tijd en Eeuwigheid“. De schrijver toont ook met de polemiek dezer dagen gerekend te hebben. Vox geeft vier verzen, die mij, evenals het sluitstuk van K., bijzonder toespreken. Van d. Gr. te K., blijkbaar denzelfden, die ook de symbolieke teekening gaf, is er een opstel „De goede koning“, „Land is de Chr. romanschrifverij, de koning is de Chr. critiek“. Een heet hangijzer, vooral sedert iemand in een ethisch blad, dat zelf den vijver met visch van „allerleij“ aard pleegt te vullen, het goed-gevonden heeft, den recensent ¹⁾ überhaupt te noemen den „bekvisch“, „naar aanleiding“ van het fenomeen van geziden naam dragenden visch, die enkel bek is, en uitspat, zoodra hij uit zijn eigen water gehaald wordt. Een treffende vergelijking, die me herinnerde aan enkele fata van genoemd blad; en die me voorts hier in deze recensie van de recensie onzer recensies noopt tot voorzichtigheid. Gelukkig verdraagt zich hiermee de oprechtheid mijner verklaring, dat ik het opstel met vreugde las. En dat men te Kampen actueel is, blijkt uit „Jets over Gösta Berling“. Oriënteerend, duidelijk, en ten aanzien van de schrijfstijl niet eens „bekvisch“-achtig, want de waardeering is groot genoeg.

Overigens heeft deze almanak een bijzondere attractie door de verslagen van het gevierde lustrum; zij zijn in alle toonaarden gezet, die men voor zulke verslagen maar bedenken kan. De pen des tekenmeesters heeft ook haar bijdragen gegeven; en, zooals gewoonlijk, zeer goed. Al de luim van het lustrum weegt niet op tegen den volkomen ernst der openingsrede, zoodat men veilig zeggen kan, dat het lustrum een ernstig feest geweest is. En dat de houding van F. Q. L. inzake de G. S. B. een eerste offici-

¹⁾ In dit ethisch orgaan was sprake van „den“ recensent, in het algemeen. De S. R. C. — die zelf ook recensenten heeft — was zoo vriendelijk tegenover zichzelf, en zoo onvriendelijk tegen de Keck, te beweren, dat het treffende bekvisch-verhaal sloeg op de kerkelijke heeren. Maar dat is niet juist.